

Martin Zerlang

Universitetet og byen

Om København, Københavns Universitet, Amager og Center for Urbanitet og Æstetik

København er landets hovedstad og nationens ansigt udadtil. Som hoved er staden placeret over det øvrige land, og hovedstadens befolkning antages at have mere overblik end andre – eller ligefrem opsyn med de andre. Det er den by hvor landets overhovede har sin residens. Det er den by, hvor landets regering har sit hovedsæde. Og så er det også den by, hvor landets, i princippet, bedste hjerner er samlet.

København, som daterer sin grundlæggelse til 1167, var en af de mange byer, der tog form i forbindelse med den europæiske bykulturs almindelige genrejsning i Højmiddelalderen, og som i det øvrige Europa ledsagedes også i København urbaniseringen af en intellektualisering.¹ I anden halvdel af 1100-tallet etableredes de første universiteter i byer som Paris, Bologna og Oxford, og da København endnu ikke havde et universitet måtte de første danske studenter og magistre søge til disse udenlandske universiteter. Her kendte man disse »flinthjerner« på tilnavnet 'de Dacia' (= fra Danmark): Boethius de Dacia, Henricus de Dacia, Jacobus de Dacia, Johannes de Dacia, Martinus de Dacia, Nicolaus de Dacia, Petrus Philomena de Dacia, og man kunne finde dem i det Collegium Dacicum, som oprettedes af den lærde Peder Arnfast. Man kender til 75 danske »scholarer«, der i det 13. og 14. århundrede fra Paris hjemførte magistergraden.²

Også i selve København ansprede byudviklingen til en arbejdsdeling og en specialisering med en koncentreret uddannelse eller udvikling af de intellektuelle færdigheder, og i 1479 fik byen det universitet, som definerer sig som Københavns Universitet, samtidig med at det definerer København som en universitetsby – og dermed en hovedstad.

Da Københavns Universitet fejrede 500-års-jubilæum i 1979, lå Universitetets hovedbygning stadig ved Vor Frue Kirke, sådan som den har gjort stort set siden universitetets grundlæggelse. Men samtidig var universitetet midt inde i den serie af omvæltninger, hvis formål var at samle universitetet, men som samtidig førte til en sprængning af byen. Når Steen Eiler Rasmussen i sin

bog om København introducerer begrebet »den sprængte stad«, er det først og fremmest følgerne af uddannelseseksplosionen han tænker på, en eksplosion som i 1957/58 førte til, at Danmarks tekniske Højskole blev flyttet til Lundtofte-sletten, og som fra 1972 bl.a. førte til en udflytning af Det humanistiske Fakultet til Amager.³ Den intime vekselvirkning mellem by og universitet, som englænderne sammenfatter i rimet »town and gown«, var gerådet i krise. Hovedstaden var ved at miste sit hoved, kunne man sige, og tabe ansigt, kunne man tilføje.

Hensigten med de følgende sider er både historisk, at skitsere den gradvise ud- og efterhånden også afvikling i samspillet mellem København og Københavns universitet, og politisk, at bidrage til bestræbelserne på at genskabe dette samspil mellem universitet og by.

Universitas

Fælles for de første universiteter – i Salerno, Bologna, Montpellier, Chartres og Paris – var, at de alle lå i byer. Olaf Pedersen skriver i sin bog om de europæiske universiteters tilblivelse, *Studium generale*, at med højmiddelalderens kundskabseksplosion blev de landlige klosterscholer helt slået af marken, og at især cisterciensermunkenes uvilje mod indblanding i verdslige affærer kan være en forklaring på, at der ikke blev etableret nogle middelalderuniversiteter på landet.⁴ Selve begrebet universitet røber, hvor tæt forbindelsen var mellem de almindelige sociale livsomstændigheder i byen og den særlige udvikling af de højere læreanstalter. Begrebet *Universitas* som betegnelse for den samlede akademiske verden nævnes første gang i Bologna i 1215, og det fungerede her som betegnelse for en juridisk-social organisationsform, en sammenslutning eller en korporation, på linje med middelalderbyens andre korporationer såsom købmændenes gilder og håndværkernes laug.⁵ Studenterne og deres lærere indrettede sig med andre ord ganske efter de mønstre, som også den øvrige bybefolkning henholdt sig til. Men samtidig stod universiteterne som en »forbrugerkorporation« i forhold til byens udbud af værelser, spisesteder, boghandlere mv. i visse fundamentale henseender i et modsætningsforhold til byen, og derfor kunne studenter og professorer i tilfælde af politiske eller politimæssige anslag mod universiteterne true med eller reelt gennemføre en art boycott ved kort og godt at forlade byen.

Når man betænker, at byens handlende og håndværkere var økonomisk afhængige af studenterne – en opgørelse fra Oxford viser, at der i 1311 udkænkedes øl i 199 huse, dvs. omkring halvdelen af samtlige huse i byen⁶ – forstår man, at universiteterne indtog en magtfuld position i bylivet. Men afhængig-

heden gik begge veje. For at starte fra en ende af kan man nævne, at byernes vækst sikrede, at der var tilstrækkeligt med stuer og kamre til rådighed for de studerende,⁷ som i øvrigt i pagt med tidens ånd foretrak at bo i en slags kollektiver;⁸ at byernes pengeøkonomi gjorde det muligt at optage en studenterbefolkning, der uden at deltage i arbejdslivet kunne betale for kost, logi og andre varer; at byernes stadig mere komplicerede sociale struktur krævede udviklingen af en gruppe med tilstrækkelig intellektuel kapacitet til at løse f.eks. politiske, juridiske og medicinske problemer; og, endelig, at det var gennem livet i byen, på nærmeste hold af håndværkere og handlende, at akademikerne lærte at betragte deres viden som en vare.

Jacques de Vitry skrev forfærdet om, hvordan Paris var så tætpakket, at der var tilfælde, hvor undervisningslokalerne måtte lejes oven over bordeller.⁹ Men menneskemylderet på gader og pladser og den knivskarpe konkurrence skabte også et uhyre stimulerende intellektuelt miljø, og sammenlignet med de landlege munkes lærdom blev der på universiteterne udviklet en mindre spekulativ og mere praktisk indstilling. Anti-urbane gejstlige som Rupert de Deutz, Peter von Celle, Bernard de Clairvaux og Stephen de Tournai kritiserede byen for at give anledning til en stridbar disputerelyst, og de beskyldte de lærde for at have degraderet sig til »sælgere af ord«.¹⁰ De buldrede om byen som et Babylon, hvor Helvedes pile gennemborede de uskyldige hjerter, men de lærde svarede, at »Paris er Paradis, verdens rose, klodens balsam«.

Endnu før det første universitet var dannet, demonstrerede Abelard, som nu er mest kendt for sine trængsler med Heloise, hvordan bylivet var en katalysator for det intellektuelle liv.¹¹ Her på tærkslen til det 12. århundrede markerede han sig som en intellektuel »freelancer«, en adelsmand der havde renonceret på krigeræren til fordel for den ære, der kunne vindes ved at dyste på ord og argumenter. Han pillede modstandernes argumenter fra hinanden, analyserede Den hellige Treenighed i småstykker og førte de afgørende stød ind mod traditionen. Man kaldte ham »Dialektikkens ridder«, og Heloise beskrev ham som sin tids største og bedste nyhed;

»Hvilken konge eller filosof kunne måle sig med dig i ry? Hvilket land, hvilken stad eller landsby brændte ikke efter at se dig? Hvem, spørger jeg, kom ikke løbende for at betragte dig, når du viste dig offentligt, og hvem fulgte dig ikke med fremstrakt hals og øjnene rettede på dig, når du gik bort?«

Abelard måtte for en tid »gå bort«, fordi kroppen blev skrøbelig under den ensidige opdyrkning af intellektet, men han vendte tilbage til intellektuelle dyster om kirkens doktriner, og han vandt de afgørende slag på den venstre

Seine-bred, der jo skulle blive rammen om det første latiner-kvarter. Man var fra begyndelsen klar over den indre sammenhæng mellem et pulserende byliv og et pulserende intellekt. Da Abelard på et tidspunkt var tvunget bort fra centrum, fulgte hans elever ham ud på landet, hvor de rejste en interimistisk by af telte, men de mindedes med melankoli, at »i byen har de studerende adgang til alle de ting, der er nødvendige for dem«. Byen var i sig selv det monumentale udtryk for en menneskeskabt verden, og byens menneskemylder blev mere end bare en metafor for den intellektuelles tankemylder. Flere århundreder senere, i begyndelsen af det 18. århundrede, erklærede Joseph Addison, at byen i virkeligheden slet ikke behøvede et universitet, fordi bylivet som sådan, bare man kiggede ud fra hjørnet af et kaffehus i London, rummede alle universitetets intellektuelle udfordringer.¹² Bymenneskets argumentation blev regelret og retlinet som en gade, hans meninger skarpe som et gadehjørne, og hans åbne tolerance over for modargumenter var inspireret af byens åbne pladser.¹³ En stadig større del af hans tankevirksomhed optoges simpelthen af urbane konflikter og kontraster. Da universitetets anden store etableringsfase indtraf i det 19. århundrede, hvor der også skete det, at det hidtil undervisningsorienterede universitetet både blev undervisnings- og forskningsinstitution, var disse urbane konflikter ganske vist blevet så store, at mange genoptog de anti-urbane argumenter, som Middelalderens munke havde ført i marken, bl.a. ved at introducere ideen om klosterlignende campus-universiteter. Et karakteristisk replikskifte fra 1840'erne viser dog, at idealet om urbanitet stadig havde stor tiltrækningskraft:

»Det hævdes undertiden, at for at kærligheden til ægte studier kan spire frem hos unge mænd, er det nødvendigt med den stilhed og fred, man finder i den landlige by, fjernt fra hovedstaden. Men er der noget, jeg er sikker på, så er det, at Gower Street og Oxford Street og New Road og den trøstesløse kæde af pladser fra Euston til Bloomsbury tjente som scener for diskussioner, der var lige så ivrige og abstrakte som dem, der er blevet ført i de satte klostergårde og på de blomstrende flodenge ved Cambridge og Oxford«.¹⁴

Københavns Universitet som bymonument

Københavns Universitet blev grundlagt i 1479, og kun en halv snes år senere finder man et digt, der lovpriser København, fordi også universitetet bidrager til hovedstadens særlige position. Det er åbenbart, at for Morten Børup, der

var rektor ved Århus latinskole, kunne København sagtens hævde sig i konkurrencen med hansestæderne:

»Bispeprægtigt, kongemægtigt
straaler, *Kjøbenhavn* dit Ry.
Danmarks Rige ej din Lige
har i nogen anden By.
Nu kan Kunst og Viden ty
til dit Værksteds væne Ly.
Over Jord i Syd og Nord
har du flettet Handelsnettet,
gyldne Tider ser du gry.«¹⁵

Som i andre byer var Københavns borgere dog ikke altid lige glade for det universitet, der skulle være byens stolthed. Med universitetet kunne kongemagten stikke en kile ind i det, som borgerne opfattede som deres ejendom og interesseområde, og f.eks. i 1491 klagede kong Hans til magistraten over, at borgmestrene og rådet »toge det gamle rådhus voldeligen fra doctorne og mestrene der i byen, som de havde til deres behov og nytte«. ¹⁶ Men universitetet var kommet for at blive, og i 1601, da universitetet kunne indvie det 'Collegium Novum', som afsluttede ringen af bygninger omkring den gamle universitetsgård, sagde rektoren, Niels Krag, at »vort nye akademi nu [er] så smukt, at det kan måle sig med hvilket som helst andet i hele Europa«. ¹⁷ Godt en menneskealder senere – mellem 1637 og 1642 byggedes Rundetårn som et bomærke for Københavns Universitet, der samtidig blev et vartegn for hele København. Jo mere udviklingen gik i retning af Enevælde og Oplyst Enevælde, desto større betydning fik Universitetet for byen. Det vigtigste udtryk for denne udvikling var arkitekten Giovanni Battista Piranesi, der i 1750 udformede et idealprojekt til et universitet, hvor vestibuler, søjlehaller og et system af koncentriske ringe understregede universitetet som en monumental scene for repræsentation. ¹⁸ Også i Danmark fik Piranesis arkitekturfantasi stor indflydelse på den faktiske udvikling.

De arkitektoniske nybrud var forbundet med meget væsentlige indholdsmæssige forandringer. Hidtil havde universitetet været en læreanstalt, hvor det ikke forventedes, at lærerne også var forskere, men nu forventedes det, at undervisning og forskning hørte sammen. Dermed ændredes også begrebet om viden. Hvor universitetet tidligere havde været en traditionsbærer, der ikke placerede den optimale viden i nutiden, men i fortiden, blev ny viden nu betragtet som en mulighed og en værdi. I sin bog om *De danske studenter sociale oprindelse* skriver Theodor Geiger, at borgerskabets sociale og politiske

gennembrud falder sammen med akademikernes kulturelle gennembrud, og at der på alle niveauer udvikledes en forestilling om Fremskridtets værdi.

Geiger skriver også, at »1800-tallet blev akademikerstandens stortid, dens daværende stilling i samfundet fandt udtryk i det stolte hædersnavn »Den Borgerlige Intelligens«. ¹⁹ Her på tærsklen til det 19. århundrede, hvor det moderne København voksede ud af sin middelalderlige puppe, forvandlede studenterne fra privilegerede stoddere til »Herrer i Aandernes Rige« ligesom professorerne begyndte at vinde prestige som forskere og »Fremskridtsmænd«. For udviklingen af nationalstaten som politisk form fik akademikerne en afgørende betydning, og det blev dem der omstøbte det højere åndsliv fra en privilegeret international overklasses domæne til et fælles-folkeligt anliggende. Tilægnelsen af 'Dannelse' blev afgørende for chancerne i det, man kaldte »Standscirkulationen«.

Det monumentale universitet

I denne proces fik selve den arkitektoniske udformning af universitetet en uhyre vigtig rolle. I 1807 havde englænderne brugt Frue Kirkes spir som sigtepunkt under deres bombardement af København, og derfor blev det meste af »universitets-firkanten« omkring Frue Kirke selvfølgelig skudt i grus. Allerede i 1811 påbegyndtes genopførelsen af Frue Kirke og Metropolitanskolen efter C.F. Hansens klassicistiske tegninger, men først en snes år senere, i 1829, kom der gang i planerne om opførelsen af en hovedbygning for universitetet. Jeg skal ikke fortælle hele historien om dette byggeri – det har Villads Villadsen allerede gjort – men jeg vil fremdrage et par eksempler på den betydning, man dengang tilskrev selve det arkitektoniske udtryk.

Arkitekt for bygningen blev stadsbygmesteren Peter Malling, der, som det fremgår af hans tegninger, gradvis fjernede sig fra den klassicistiske stil, som ellers – gennem C.F. Hansens indsats – havde præget genopbygningen af København. I stedet nærmede Malling sig en opadstræbende, spektakulær, romantisk stil, og i et brev skrevet af en af hans beundrere, den unge M.G. Bindesbøll, kan man fornemme det sus, der gik gennem byen, efterhånden som byggeriet skred frem:

»Universitetet voxer rask, vinduerne til anden etage ere opmurede, det skal under tag i år. Hille den slemme syge for Frue Kirke og latinsk-skole seer flove ud i mod det. Malling vil vinde betydelig i publikums øjne ved det, og Hansen vil ærgre sig en gulsot til for denne bygning«. ²⁰

Nogle få år senere, i 1837, kunne den myndige professor H.N. Clausen, der havde siddet i kommissionen for dette byggeri, i skriftet *Historisk Fremstilling af Københavns Universitets Virksomhed i Rectoratet fra juni 1837 til november 1838* fastslå, at netop sådan skulle en universitetsbygning se ud. Den skulle være værdig og monumental som et ydre vidnesbyrd om den betydning, man tillagde forskning og undervisning på højeste niveau. Med hans egne ord:

»En universitetsbygning bør uden tvivl, fremfor de fleste andre offentlige bygninger, stå som mindesmærke om konstens inderlige samfund med videnskaben, om det sandes og skjønnes højere enhed«.

Først bondebevægelsen og så arbejderbevægelsen rokkede i anden halvdel af det nittende århundrede ved denne enhedskultur, men inden for det såkaldte »moderne gennembrud« bevarede universitetet sin fortrinsstilling. I 1871, da Georg Brandes indledte sin revolutionerende række af forelæsninger om *Hovedstrømningerne i det nittende Aarhundredes Literatur*, kunne han fastslå, at »det er fra Universitetet i København og Præstegaardene paa Landet, at vor Literatur som vor Kultur er gaaet ud«, ²¹ og som det er kendt fra litteraturhistorien blev Brandes' eget liv og værk helt igennem præget af hans kamp for en professorstol ved universitetet. København var ensbetydende med Universitetet, og Universitetet var ensbetydende med Kulturen. Brandes klagede ganske vist over, at denne kultur ikke var synkroniseret med sin tid og erklærede, at »vi er nemlig denne Gang som sædvanlig en 40 Aar tilbage for Europa«. ²² Men alligevel var han dog i denne kulturkamp stadig ledet af forestillingen om én, altbestemmende kultur.

Denne forestilling blev bekræftet af en imponerende række af monumentale universitetsbyggerier i anden halvdel af det 19. århundrede: Bindsbølls universitetsbibliotek som opførtes 1856-61, Kommunehospitalet fra 1859-63, Zoologisk Museum som opførtes 1863-70, observatoriet fra 1859-61, væksthuse i botanisk have fra 1874, den polytekniske læreanstalt fra 1883-90 – og så selvfølgelig udsmykningen af Hovedbygningens festsal, et arbejde som strakte sig fra 1860erne til 1890erne. Mængden af nye bygninger og anlæg afspejlede de mange nye fag og det voksende antal studenter og lærere. Mellem 1880 og 1900 voksede det videnskabelige personale således fra 89 til 133. ²³ I tidens litteratur blev bonde- eller provinsstudenten en fast skikkelse, og de etatsråder og justitsråder, som tidligere havde domineret litteraturen, blev afløst af læger og ingeniører. Og flanerende studenter...

Flanører, funktionærer og foregangsmænd

I 1893 skrev digteren Johannes Jørgensen i sit bidrag til M. Galschiøts centnertunge pragtværk om København om »de monumentale Bygningers Egn« omkring Østervold, og han fortsatte med at give en malende beskrivelse af den fredelige sameksistens mellem det nye universitet og København:

»Kvarteret her omkring bliver, som Følge af de forskellige Læreinsti-
tuters Nærværelse, Københavns *Quartier latin*. En Række mindre Tvær-
gader, der fra Sølvtorvet og Farimagsgade løber ned mod Sortedams-
søen, er for en stor Del befolket af forskellige Arter studerende. Rundt
om i Gadedørene træffer man Skiltet »Pensionat«, og gaar man op ad
Trapperne, ser man Entrédørene oversaate med Studenter-Visitkort, fæ-
stede ved Hjælp af Tegnestifter og fungerende i Stedet for Navneplader.
Den studerende Ungdom med sin fuglefri Zigøjner-Sorgløshed bryder
her midt ind i Borgerskabets tæt befolkede Land og fylder med sin ly-
stige Latter og sine Kærlighedssorgers Graad de kolde og mørke Huse i
de stive og triste Gader«. ²⁴

Johannes Jørgensens romantiske billede af studenten som fuglefri zigøjner fortæller imidlertid også noget andet om universitetet. På tærsklen fra det 19. til det 20. århundrede blev universitetet og især det humanistiske fakultet ramt af det prestigetab, som siden, i 1970'erne, førte til samme fakultets »midlerti-
dige« udflytning i nogle betonbaracker på Amager Fælled. En tilfældig formu-
lering af dette begyndende prestigetab finder man i dagbladet *København*,
hvor en artikel om de folkelige forfattere, de såkaldte skolelærerforfattere,
noterer: »Vi er herhjemme komne bort fra vor Universitetstro. En Professor er
i vore Dage mindre Værd end en Redaktør, en Rigsdagsmand, en intelligent
Næringsdrivende«. ²⁵ Helt i tråd med dette talte i 1892 i Studentersamfundet
den Valdemar Vedel, som i 1911 selv blev professor i litteratur, om »Om Ny-
dannelse i Tidens Aandsliv«, hvor han fastslog, at »Pengene foroven, Pøbelen
forneden mødes snart i at ringeagte eller næsten hade Kulturen. Den Respekt,
denne fordum var omgærdet af, nyder den langtfra længer, og i den Strøm fra
nye Lag, som efter moderne demokratisk Samfundsordning vælter ind og del-
agtiggøres i Rigdom og social Magt, i den kan det stundom synes, som om al
skøn, ideel Kultur skal drukne«. ²⁶

De studerende opfattede sig ikke længere som herrer i åndernes rige, men –
som det er blevet udtrykt – som ånder i herrernes rige, og selv denne åndfuld-
hed var i opløsning, i hvert fald hvis man skal tro forfatteren Tom Kristensens
skånselsløse fremstilling af den akademiske verden i *Studenterbladet* (1932):

»Jo mere upartisk man var, des mere uafhængig var man, des bedre kunne man udtale sig om livet i al almindelighed, i al bleg almindelighed. Studerede man litteratur, fik man at vide at den ene generation afløste den anden, og at man på en aldeles forbandet måde lignede sine bedste-forældre, som var man bestemt til at gøre deres dumheder om igen. Man fik en dræbende fornemmelse af historiens cirkelbevægelse, af den evige gentagelse, og så drak man sig dødsens fortvivlet en tør rus i tobak og endte med en nikotinforgiftning. Nej, mage til uvirkelighed har jeg ikke oplevet.«²⁷

Ikke desto mindre blev København i første halvdel af det 20. århundrede og især i Mellemlkrigstiden et videnskabeligt centrum af internationalt ry, og Tom Kristensen fortæller selv, at det var den dengang lovende filosof Frithiof Brandt, som inspirerede til tidens storbylyrik:

»København var ogsaa det Stof, der passede til de moderne Lyrikeres Sind. Det forlangte en voldsom Udladning, det forlangte Kraft, Intensitet og Bevægelse og et nervøst flimrende Sansesapparat. (...) Men det var en tilfældig Bemærkning fra nuværende Professor Frithiof Brandt, der blev Skyld i Omvæltningen. Han kunne ikke begribe, at vi ikke skrev om København, og det kunne vi pludselig heller ikke.«²⁸

Siden Kierkegaard har der blandt danske filosoffer været opmærksomhed på forholdet mellem by og bevidsthedsdannelse. Johannes Jørgensen henviste i 1890erne til Ludvig Feilberg som læremester i kunsten at se og forstå byernes poesi, ligesom Tom Kristensen i 1920erne lod sig inspirere af Frithiof Brandt og i øvrigt også omgikkedes Victor Kuhr og Jørgen Jørgensen. Den internationalt mest kendte af den tids filosoffer, den senere psykologi-professor Edgar Rubin, nærmede sig med sin disputats om *Synsoplevede Figurer* (1915) gestaltpsykologien, hvis studier i perceptionsformer formentlig var motiveret af bl.a. storbyens psykologi, det »nervøst flimrende Sansesapparat«, som Tom Kristensen skrev om.

Rubin tilhørte sammen med brødrene Niels og Harald Bohr den gruppe på tolv studerende, som i 1905 dannede diskussionsforeningen *Ecliptika*, og selv om Tom Kristensen i polemisk øjemed tegnede et billede af et degraderet akademisk liv, så antyder dette eksempel, at der også ind i det 20. århundrede fandtes et gensidigt inspirerende samspil mellem byliv og universitetsliv. I litteraturen om Niels Bohr og Bohr-instituttet er »Kopenhagener Geist« og »the Copenhagen Spirit« faste termer.

Den samme intime vekselvirkning mellem byen og universitetet²⁹ synes også at ligge bag den bemærkelsesværdige indsats inden for medicin (fire Nobel-priser i perioden 1903-1943 inden for fysiologi og medicin) og sprogvidenskab (Københavnerskolen med Viggo Brøndal og Hjelmslev som anker-mænd), og inden for en række områder i feltet mellem forskning og kultur gjorde en række navne og skoler sig tilsvarende internationalt bemærkede: De surrealistiske Cobra-kunstnere, hvis navn henviste til de tre storstæder Copenhagen, Bruxelles, Amsterdam; de modernistiske arkitekter Arne Jacobsen og Kay Fisker; arkitekturhistorikeren Steen Eiler Rasmussen, hvis bog om London vandt international opmærksomhed; og selv om det akademiske liv nærmest var genstand for foragt hos Nobelpristageren (1917) Henrik Pontoppidan, Nobelpristageren (1943) Johannes V. Jensen og den østeuropæisk lovpriste Martin Andersen Nexø, så bør de tages med i denne opremsning, fordi de alle tre var dybt optaget af den københavnske bykultur.

Bykultur og bevidsthed

I 1886 publicerede psykiateren Knud Pontoppidan, Henrik Pontoppidans bror, et lille skrift, hvor han med henvisning til aktuel psykologisk teori argumenterede for storbylivets påvirkning af bevidsthedslivet.³⁰ Det »complicerede Hovedstadsliv«³¹ medfører et voldsomt pres på nerverne og sanserne, og stiller samtidig krav til bevidstheden om en slags permanent chokberedskab. Den traditionelle dannelse har slet ikke kapacitet til bearbejde disse choks, og der stilles her i »Specialiteternes Tid (...) større og større Fordringer til den enkelte i Retning af eensidige Færdigheder og Indsigter, som oftest paa Bekostning af det alment menneskelige«. ³² Uden at komme direkte ind på universitetet peger Pontoppidan på, hvordan den »højere Skoleundervisning«³³ bidrager til at skabe den »moderne Nervøsitet«.

I bogen *Dansk Aand* fra 1908 skriver Axel Garde mere konkret om, hvordan den moderne nervøsitet og specialisering kom til at præge bl.a. universitetet, dels i et demokratiseret dannelsesbegreb, dels i laboratorieundervisningens forskydning fra stof-meddelelse til opøvelse i de »Metoder, ad hvilke Videnskaben naar til de Standpunkter, den i det enkelte Øjeblik indtager«. ³⁴

Af Gardes bog fremgår det også, i hvor høj grad emnet bykultur og bevidsthed optog forfattere og forskere i årtierne omkring århundredskiftet. Selv skriver han, at »Storstaden« er blevet så stor, at den ikke længere kan opfattes som én by med samme fysiognomi,³⁵ men at byen ikke desto mindre »ligger dér (...) som i en Totalsum en Stemning, en Tone, der svarer igen inde i os«. ³⁶ Han antyder, at medicineren Carl Langes fysiologiske æstetik skal ses i lyset

af denne moderne, urbane nervøsit³⁷, hvor det kan synes som kunstnernes »hele Horisont udgjordes af deres eget Nervelev«,³⁸ og han anfører, at for en af de nye forskere, førømtalte Valdemar Vedel, gik der en direkte linje fra hans sinds »udpræget københavnske Beskaffenhed«³⁹ til hans såkaldt »kulturpsykologiske« studier i, »hvorledes overalt og til alle Tider Bylivet og det borgerlige Erhvervsliv indvirker paa en bestemt Maade paa Mennesket og dets Aandsliv«; hvordan bykulturen med dens »Mangfoldighed, den stadige Krydsen og Overskæren af den Enkeltes Linier« former bevidstheden, »indtil de mange forskelligartede Elementer begynder at virke ætsende og opløsende paa hinanden for overhovedet at skaffe sig Plads indenfor den samme Bevidsthed«. ⁴⁰

Et genkommende tema i studier af denne type var, at bylivet nok kunne overbelaste sanser og »nerver«, men at det samtidig stimulerede intellektet, bl.a. fordi intellektualiseringen fungerede som et værn mod den følelsesmæssige overbelastning. Valdemar Vedel havde læst »kulturpsykologiske« pionerer som Werner Sombart og Georg Simmel. Samme inspiration havde Theodor Geiger, der som flygtning fra det nazistiske Tyskland i 1937 overtog den første professorstilling i Sociologi ved Aarhus Universitet. I dennes ekstensive fremstilling af fagets fundamentale problemer vendes der gentagne gange tilbage til forskellene mellem det åndelige klima på landet og i byen, og han introducerer i den forbindelse det nye (og populære) begreb om »Mentalitet« for at understrege forskellen mellem på den ene side vaner og uformulerede holdninger og på den anden side ideologisk eller videnskabeligt artikulerede tanker.⁴¹ Et af nøglekapitlerne i Jacob Paludans *Jørgen Stein*, et romansignalement af perioden 1914-32, hedder i øvrigt »Moderne Mentalitet«.

I essayet »Bylivets Kunst«⁴² skrev Edvard Lehmann, den første danske universitetslærer i religionshistorie, at der kræves særlige egenskaber for at leve sammen, sådan som folk gør det i en by. På den ene side må byboerne kunne udøve »selvbegrænsning« i stedet for uhæmmet at søge deres eget. På den anden side må de være »opøvede i sympatisk sammenslutning«, altså vise tolerance og imødekommenhed også over for fremmede. En formel for koblingen mellem selvfagrænsning og imødekommende sympati er det vid, som de gamle romere kaldte urbanitet,⁴³ og som hos københavnerne – i hvert fald i følge Lehmann – manifesterer sig som »munterhed«. Det er imidlertid en munterhed eller humor, der er udpræget intellektuel, og Lehmann afslutter sit essay med at vise forbindelsen fra »selvbegrænsning« til den samlethed, der også kaldes koncentration: »Bylivet spreder vort sind. Des mere må vi lære at samle det. (...) Koncentration, det er kunsten, at være helt ved sagen, så længe den står på«. ⁴⁴

Studenteroprøret

Johannes Jørgensen beskrev studenten som en zigøjner, og herfra er det fristende at springe direkte frem til det billede, som studenteroprørets filosof, Herbert Marcuse, tegnede af studenten. Også for ham var studenten en outsider, en marginaleksistens, en fribytter, men hvor Johannes Jørgensens zigøjner-student var sorgløs, kunne Herbert Marcuses outsider-student tage alverdens sorg og smerte på sig, netop fordi han stod uden for. Han repræsenterede enerens og dermed alles ret over for systemet, lystprincippet over for præstationsprincippet og de »polymorft perverse« behov over for den endimensionale tvang. Som outsider eller ligefrem som »drop-outs«⁴⁵ stod studenterne i opposition til »the establishment« ligesom de underprivilegerede og undertrykte: de sorte, kvinderne, minoriteterne. Og netop i kraft af deres følsomhed var studenterne særlig disponeret for opmærksomhed på, hvordan systemets undertrykkelse satte sig igennem også i dagliglivet og privatlivet.

For Marcuse var det politiske mål intet mindre end en »afskaffelse af den kapitalistiske industrialiserings og kommercialiserings rædsler, en fuldkommen omdannelse af storbyerne og en genskabelse af naturen, efter at den kapitalistiske industrialiserings rædsler er afskaffet.«⁴⁶ Det kan umiddelbart undre, at den generation, hvis optimistiske fremskridtsforventninger var blevet løftet frem af 60ernes velfærd og forbrugseksplosion, kunne falde for denne prædiken om kødets spægelse og det simple liv, men måske heller ikke alle de nye studerende var fuldt synkroniserede med deres tid? Måske de mange studerende, der kom fra en ikke-akademisk baggrund, fra en mere restriktiv provinsiel kulturbaggrund, slet ikke følte sig trygge ved de store værdiskred?⁴⁷

»Udkantserfaringer« var den karakteristiske titel på en af de bøger, hvor tidens studenteroprørere efter endt eksamen så tilbage på de blå mærker, de havde forskaffet sig under deres møde med universitetet. For alle dem, der i deres inderste havde et ambivalent forhold til den store frigørelse, tilbød den politiske askese og den politiske uniformering og de politiske guerillahelte fra den tredje verden en mental formidling mellem regressive personlighedstræk og progressiv selvscenesættelse. Man anlagde partisanørklæde, prydede væggen med et andagtsbillede af Che Guevara og begyndte måske at formulere sig med maoistiske visdomsord af typen: Det er bedre at gå frem end tilbage

Hvor Brandes kunne sætte lighedstegn mellem universitetet og kulturen, ønskede de Marcuse-inspirerede studenteroprørere at sætte lighedstegn mellem universitetet og en total mod-kultur. Marcuses »store vægning« var ensbetydende med et rungende nej til karriere og penge og alle »overflodssamfundets« statussymboler. En vigtig årsag til, at studenterne og akademikerne således forvandlede fra samfundsstøtter til samfundsomstyrtere, var, at de op gen-

nem det 20. århundrede havde mistet både privilegier og prestige. I debatbogen *Det politiske universitet* fra 1970 skrev Niels Bredsdorff i den indledende artikel, at studenternes voksende sociale bevidsthed var betinget af »den usikre og modsætningsfyldte marginalposition de indtager i hele det sociale system«, og han understregede, at denne usikkerhed ikke kun skyldtes dårlig økonomi, dårlige boligforhold o.l., men også »akademikerens faldende sociale prestige«. ⁴⁸

Et fysisk udtryk for denne marginalisering og faldende prestige blev de universitetsbyggerier, som skulle opsamle den eksplosive vækst i studenterantallet, fra 6.000 o. 1960 til mere end 30.000 o. 1980 til godt 36.000 i dag. Jeg skal undlade at komme ind på de nye universitetscentre i Odense, Aalborg og Roskilde – der alle blev bygget på pløjemarken langt uden for Odense, Aalborg og Roskilde. Og jeg skal undlade at komme ind på de forskellige planer om udflytning af Københavns Universitet til f.eks. Høje Taastrup eller Himmelev. I stedet vil jeg nøjes med at kaste et blik på den udvikling, der førte til etableringen af KUA. Men først endnu et par ord om samspillet mellem universitet og bykultur efter 1970.

Mellem aktionering og akkommodering

Ikke arkitektur, men aktivisme og herunder især demonstrationer blev den form, hvorigennem universitetet i 1970'erne manifesterede sig over for den brede befolkning. Når alt blev opfattet som politisk, så måtte den offentlige demonstration af politiske holdninger naturligvis få en enorm betydning. Blandt de første større demonstrationer kan nævnes den, som Studenterrådet indkaldte til i kampen om styrelsesloven den 9. marts 1970, hvor 6.000 studenter bevægede sig fra Nørre Fællede til Frue Plads, hvorefter næsten 1.000 bevægede sig videre ind i bygningen og en mindre del heraf videre ind på rektors kontor, hvorved universitetet alt efter synsvinklen var besat eller befriet. Men den største demonstration fandt sted i 1976 efter at Ritt Bjerregaard som undervisningsminister først havde sat RUC under administration og derefter relegeret 203 studerende, der i protest boycottede sommereksamen. Det fik de borgerlige partier – minus, viste det sig, Hans Jørgen Lembourn – til at kræve, at RUC blev lukket, og det fik omvendt studenter og universitetslærere til at demonstrere *for* RUC. Arm i arm i rækker på seks gik demonstranterne gennem gaderne, og Studenteroprørets veteran Finn Ejnar Madsen udtalte i et interview i Studenterbladet 1977, at da de således »gik gennem gaderne seks og seks« »manifesterede de uddannelsessøgende og deres lærere sig som en »masse« – og ikke bare som demonstranter. ⁴⁹ I Arne Herløv Petersens *Imod*

fremtids fjerne mål (1975) slutter beretningen om den moderne, akademiske udgave af Pelle Erobreren med, at denne i forbindelse med EF-afstemningen 1972 hengiver sig til det spektakulære skue af, hvordan hele København tager del i demonstrationen som en stor, bølgende masse. Som demonstranter var 70ernes akademikere overordentligt synlige i det københavnske bybillede.

I 1968 stillede universitetets rektor, Mogens Fog, spørgsmålet: Hvordan kan vi overhovedet »akkommodere« studentermassen, som han kaldte »den stigende flodbølge af nye disciple«.⁵⁰ Set i retrospektiv kunne det virke, som om studenternes demonstrationer og andre former for masseoptræden netop fungerede som en sådan akkommodering. Tilpasning var ellers et af de absolutte minusord, men både masseiscenesættelsen, de såkaldte sensikurser og gruppearbejdet fungerede på mange måder som en tilpasning til det nye samfund, som universitetet skulle virke i, en ajourføring af uddannelse og pædagogik.

Fog stillede også spørgsmålet om, hvorfor »studerteruroen ved Københavns universitet har taget blidere former end i udlandet«,⁵¹ og i sit svar pegede han på det samspil, som dengang, inden udflytningen til Amager, endnu kendetegnede forholdet mellem universitet og by. Ganske vist beklager han, at universitetet ikke kan tilbyde sine studenter »tålelige arenaer, studenterhus, teatre, hyggelige samlingssteder«,⁵² men han finder på den anden side, at netop fordi studenterne »helt overvejende [er] henvist til at trives udenfor vore mure«, og netop fordi studenterne ikke bor i en lukket campus, hvor universitetet træder i forældrenes sted, reduceres de psykologiske og politiske spændinger.

KUA

Den urbane universitets-idyl, som Mogens Fog ridsede op, fik snart en brat ende. Som allerede nævnt blev murene omkring Det humanistiske Fakultet i 1972 flyttet til Amager Fælled, og med opførelsen af lavpris-montage-byggeriet KUA oplevede Universitetet det endelige skred fra samfundsmæssigt statussymbol til, i en vis forstand, syndebuk. Årsagen hertil skal utvivlsomt søges flere steder, både inden for og uden for universitetets mure. KUA blev jo opført midt under det politiske tideherv, hvor populistiske kræfter med Fremskridtspartiet i spidsen indledte en voldsom kampagne mod det offentlige i almindelighed og studenter i særdeleshed. Og da de økonomiske konjunkturer samtidig påbød sparerunder og nedskæringer, var der næppe nogen uden for Universitetet, som kunne tænkes at gøre opførelsen af et spektakulært universitet til en mærkesag. Men heller ikke inden for murene var der nogen synderlig interesse for, at universitetet skulle få en fremskudt plads i bybilledet og

bevidstheden. Blandt studenterne og mange af de nyansatte universitetslærere herskede en populisme, som ganske vist var af venstreorienteret tilsnit, men som kunne minde om højrepopulismen. Ligesom højrefløjten forbandede papirusserne og alt deres væsen, indledte dele af den universitære venstrefløj en flagellantisk nedvurdering af åndens arbejde i forhold til håndens arbejde.

Arne Herløv Petersen åbner i romanen *Blussende våger* (1991) sit portræt af tiden med følgende notat om den himmelskuende ørn på Universitetets hovedbygning: »At notere: Et styk forkrampet fjerkræ i sten. Glor lige op i luften. Coelestem adspicit lucem. Ser noget vingeskudt ud. (...) Grydeklar«. Det er vist indlysende, at med denne holdning som udgangspunkt kunne der vanskeligt mobiliseres til kamp for et universitetsbyggeri, der fremhævede det såkaldte »åndsarbejde« på bekostning af f.eks. de fabrikker, industrianlæg, lagerbygninger og pakhuse, der blev den æstetiske model for KUA.

I 1970 vedtog Folketinget en lov om Københavns Universitets udbygning på Amager, i marts 1971 tiltrådte Finansudvalget købet af arealerne på Amager Fælled, og i juni samme år begyndte arkitekterne Nils og Eva Koppel m.fl. at udforme Amager-komplekset. Som de fleste vil vide efter den voldsomme debat i 1995 om KUA og KUAs eventuelle »indlæggelse« på Kommunehospitalet, var resultatet et æstetisk og funktionelt misfoster.⁵³ Man samlede ganske vist de humanistiske fag, der hidtil havde været spredt rundt i København, men man sørgede ikke for at indrette et samlingssted i bygningen. Og man indrettede ganske vist det industrielle set avancerede modulbyggeri efter fælles standarder for rumstørrelse, rumhøjde, trapper, indretning, vinduer, døre osv., men effekten var snarere monotoni end demokrati. Og de lange, skumle gange, der førte frem til næsten lige så skumle undervisningslokaler, tydede ikke på, at arkitekterne var bekendte med løsenet: »Lys over Land, det er det vi vil!« Som det udtrykkes i arkitektfirmaet Fogh & Følners *Generalplan for miljøforbedringer på KUA*:

»Bygningen savner en klart aflæselig og logisk gangstruktur. Hverken i gangbredder eller ved andet udstyr (udover skift i gulvbelægningen) er det tilkendegivet, om man befinder sig på en hovedkorridor, en sidekorridor eller et lokalområde.«⁵⁴

KUA er et mønstereksempel på arkitektonisk strukturalisme, og med lidt god vilje kunne man ganske vist se dette som en pendant til den strukturalisme, der var tidens store videnskabelige fornyelse inden for humaniora, men en mere nærliggende association ville være Marcuses begreb om det »endimensionale« samfund. Det flade, grå byggeri, der trykkede og stadig efter mere end 20 »midlertidige« år trykker sig i et udefineret terrain-vague mellem Islands

Brygge og Amager, giver unægteligt ikke indtryk af, at her skuer ørnene mod det himmelske lys. At dømme efter KUA har man i de sidste næsten 25 år ikke villet give fem flade ører for forskningen i kulturværdier.

Fra elfenbenstårn til babelstårn

Det er blevet hævdede, at universitetet eller i hvert fald de humanistiske fag op gennem 1980erne har trukket sig tilbage i elfenbenstårnet – som i øvrigt i dette postmodernismens tiår blev opfattet som et babelstårn. Den udadvendte politiske bestræbelse på – som det hed – at lave »forskning for folket, ikke for profitten«, f.eks. gennem malerrapporter, murerapporter og bryggeriarbejder-rapporter, hørte op, og det indadvendte politiske perspektiv blev begrænset til at reducere effekten af de økonomiske nedskæringer og at afværge de fyrings-trusler, som konstant hang over hovedet på de ansatte. »Tårnet« som sådan, KUA, blev accepteret som en skæbnens tilskikkelse, selv om det jo i sin tid udtrykkeligt var blevet defineret som en midlertidig konstruktion.

Under studenteroprøret blev Marx citeret for sin berømte tese om, at hidtil havde filosofferne fortolket verden, men det, som det gjaldt om, var at forandre verden. Da verden i 1980erne – indtil murens fald i 1989 – syntes umulig at forandre, rettede den akademiske virke-trang sig istedet mod fortolkningerne, og på de humanistiske fag bidrog den intellektuelle strømning, som kaldes 'dekonstruktion', til forestillinger om, at inden for fortolkningernes verden kunne alt lade sig gøre. »Anything goes«, som man sagde. Spørgsmålet var ikke om en fortolkning var sand eller falsk, men om den var stærk eller svag, og i øvrigt hævdedes det, at enhver fortolkning kun har »lokal« gyldighed inden for et givent fortolkningsfællesskab. I sidste instans kunne man sige som litteraturforskeren Stanley Fish, der med henvisning til de vidt forskellige tolkninger af den »samme« tekst, rejste spørgsmålet, om der overhovedet fandtes en objektiv tekst; om der fandtes andet end fortolkerens projektioner: »Is There A Text In This Class?« Med en sådan vidtgående skepsis over for muligheden af bindende forskningsresultater, ville der ikke længere være grundlag for de kritiske og emancipatoriske intentioner, der tidligere havde præget den humanistiske forskning, og man kunne iagttagte, hvordan et nyt job-perspektiv begyndte at vise sig for de studerende: Ikke fortolkning, heller ikke forandring, men formidling. KULTURBY 96 er et eldorado for disse kulturformidlere.

I anledning af kulturbyåret afholdtes på Københavns Universitet i april en række festforelæsninger om universitetet og byen.⁵⁵ I sin forelæsning om byen og retskulturen udtrykte Mogens Koktvedgård sin bekymring for retskulturens

forfald. Han beskrev den dalende interesse for retsspørgsmål, den dalende grad af lovlighed, og den dalende opslutning om retssystemet, og han henviste bl.a. til den nye opdeling af hovedstaden i selvstyrende nærmiljøer, som ville fjerne grundlaget for en almen og overgribende retskultur. Det er slående, at denne relativisme inden for retskulturen til forveksling minder om den relativisme, der i stigende grad præger den humanistiske forskning, og man kan kun dele hans bekymring for følgerne af denne kulturrelativisme. Relativismen kan selvfølgelig opleves som befriende, men en følge af relativismen vil uundgåeligt være, at de enkelte forskere mister interessen for det, deres kolleger laver, og at det givne institut ikke bliver et forskningsmiljø, men en tilfældig fysisk ramme om et større eller mindre antal forskere og studenter – eller rettere studietrinstilvækster, som de hedder i det universitære »nysprog«.

Det er allerede blevet nævnt, hvordan det humanistiske fakultet på Amager i ekstrem grad savner større lokaler og sale, der kunne fungere som samlingssteder, som en slags retslokaler, hvor man kunne sætte problemer under debat eller ligefrem for »retten«. Man kan næppe skabe hverken bedre mennesker eller bedre forskere med arkitektur, men man kan i hvert fald forbedre rammerne for den faglige og kulturelle udveksling på universitetet. Efter en uhyre intens debat i efteråret 1995 er der nu sket det, at universitetets øverste ledelse har taget initiativ til, at et nyt og bedre universitetsbyggeri skal rejse sig ude på Amager.⁵⁶ Man kan håbe, at det vil bidrage til et bedre samspil både mellem forskerne indbyrdes, mellem forskere og studenter og mellem universitetet og det omgivende samfund. Og man kunne vel godt forvente, at staten og samfundet i disse internationaliserings-tider så en interesse i, at det universitet, der som den første kulturinstitution møder den tilrejsendes blik, hvad enten de kommer fra Kastrup eller fra Øresundsbroen, måtte udsende et klart arkitektonisk budskab om, at her i landet tillægges forskningen i kulturværdier en vis kulturel værdi.

Noter

1. En generel oversigt over universiteternes historie er givet i Olaf Pedersen: *Studium generale. De europæiske universiteters tilblivelse*, København 1979. En detaljeret redegørelse for Københavns Universitets historie er givet i Svend Ellehøj og Leif Grane (udgivere): *Københavns Universitet 1479-1979, bd. 1-14*, København 1980ff.
2. William Norvin: *Københavns Universitet i Middelalderen*, København 1929. Frantz v. Jessen (udg.): *Danske i Paris gennem Tiderne 800-1820*, København 1936.
3. Se Steen Eiler Rasmussen: *København. Et bysamfunds særpræg og udvikling gennem tiderne*, København 1994

4. Pedersen op.cit., p. 131f.
5. Op.cit., p. 144 og p. 38.
6. Op.cit., p. 223.
7. Op.cit., p.105.
8. Op.cit., p. 219.
9. Se Stephen C. Ferruolo: »Parisius-Paradisus: The City, Its Schools, and the Origins of the University of Paris«, in: Thomas Bender (ed.): *The University and the City. From Medieval Origins to the Present*, New York 1988, p. 28.
10. Brender op.cit. p. 37.
11. Se herom: Jacques Le Goff: *Les intellectuels au Moyen Age*, Paris 1985.
12. Jfr. Bender, op.cit., p.139.
13. I forelæsningen »Universities and the City: Scholarsjip, Local Life, and the Necessity of Worldliness« et paper som præsenteredes ved Urban Universities and the Cities. International Conference. Amsterdam Centre for the Metropolitan Environment. Universiteit van Amsterdam, 1996 – citerer Thomas Bender nobel-pristageren Joshua Lederberg for følgende udsagn: »New York played a special role in my scientific career. It was, and is, a communication network. New York is a superuniversity. Evolutionists will tell you that you get the most rapid diversification of species where you have an archipelago — where you have islands that are not totally isolated from one another but have sufficient isolation so that each can develop its distinctive flavor and sufficient communication so that there is some gene flow between them. That's how I would characterize the intellectual environment of the city.«
14. Bender op.cit., p.141.
15. Citeret efter Lars Handesten: *Alligevel så elsker vi byen. Tolv kapitler af Københavns litteraturhistorie*, København 1996.
16. Citeret efter Villads Villadsen: »Universitetets bygninger«, in: Svend Ellehøj og Leif Grane (udg.): *Københavns Universitet, bd. IV, Gods, Bygninger, Biblioteker*, København 1980, p. 129.
17. Villadsen op.cit., p. 154.
18. Villadsen op.cit., p. 210.
19. Theodor Geiger: *De danske studenters sociale oprindelse*, København 1950, p. 13.
20. Villadsen op.cit. p. 219.
21. Georg Brandes: *Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Literatur*, in: *Samlede Værker, bd. IV*, København 1900 p. 11.
22. Op.cit., p. 5.
23. Ejvind Slottved og Mogens Thøgersen: »Universitetets gods«, in: Ellehøj op.cit., p. 125 (se note 16).
24. Johannes Jørgensen »København«, in: M. Galschiøt (red.): *Danmark i Skildringer og Billeder af danske Forfattere og Kunstnere*, København 1893, p. 743.
25. Dagbladet *København*, 21.7.1890.
26. Valdemar Vedel: »Om Nydannelse i Tidens Aandsliv«, in: *Menneskelighed*, København 1920, p. 5.
27. Citeret efter Jakob Gottschau: *Rebeller og medløbere. Tolv kapitler af studenternes historie*, Viborg 1987, p. 7.
28. *Tilskueren*, 1925.
29. Nærmere herom se tidsskriftet *Slagmark*, 11, 1988, temanummer om »Mellemkrigstidens København«, især artiklerne: Carl Henrik Koch: »Filosofien i mellemkrigstidens København«, Svend Erik Larsen: »Spænding og Spændvidde – sider af

- dansk lingvistik i trediveerne«, David Favrholt: »København og atomfysikken«.
30. Knud Pontoppidan: *Neurasthenien. Bidrag til Skildringen af vor Tids Nervøsitet*, 1885.
  31. Op.cit., p. 16.
  32. Op.cit., p. 7.
  33. Op.cit., p. 13.
  34. Axel Garde: *Dansk Aand. Et Omrids til de sidste Aars Literaturhistorie*, København 1908, p.13. Jfr. også det umiddelbart forudgående signalement: »Københavns Universitet er en ganske anden Skole nu end for en Menneskealder siden. Man faar et godt Indtryk heraf, naar man betragter dets Forhold til den folkelige Dannelselse. Da Madvig i 1879 som Rektor holdt Hovedtalen ved Festen for Universitetets 400-aarige Bestaaen, karakteriserede han Universitetets Forhold til Lægmanden ved at fremhæve, at Universitetet i København lige saa lidt som noget andet Universitet kan aabne Adgang til Videnskabens Indre uden mangesidig Forberedelse, og at det lige saa lidt kan række Forskningens Frugter til alle, der blot vilde modtage uden at arbejde. Heroverfor staar den moderne videnskabelige Højskole, der paa enhver Vis søger at knytte et Baand mellem Universitetsdannelsen og Folkedannelsen«.
  35. Op.cit., p. 93.
  36. Op.cit., p. 94.
  37. Op.cit., p. 126.
  38. Op.cit., p. 122.
  39. Op.cit., p. 50.
  40. Op.cit., p. 52. Det bedste eksempel på Vedels kulturpsykologiske bystudier er hans: *By og Borger i Middelalderen. Et Forsøg i Kulturpsykologi*, København 1901.
  41. Theodor Geiger: *Sociologi. Grundrids og Hovedproblemer*, København 1939.
  42. Optrøkt i: Edvard Lehmann: *I danske farvande*, København 1923.
  43. Jfr. Martin Zerlang: »Det urbane menneske: At lære urbanitet«, in: Johs. Nørregaard Frandsen m.fl. (red): *Lys og blade. Sider af oplysningens litteratur*, Odense 1995.
  44. Op.cit., p. 129.
  45. Herbert Marcuse: *Politiske essays*, Haslev 1972, p. 52.
  46. Op.cit., p. 88.
  47. Jfr. Jørgen Holmgaards overvejelser i: »Karl Marx var en tysk filosof (I)«, in: *Kultur & Klasse 54*, 1986.
  48. Nils Bredsdorff (red.): *Det politiske universitet*, København, 1970.
  49. Citeret efter Gottschau, se note 27, p. 134.
  50. Mogens Fog: *Universitetsproblemer – nu og i morgen*, København 1968, p. 92.
  51. Op.cit., p. 17.
  52. Op.cit., p. 18.
  53. Jfr. i øvrigt: KUK (Komitéen for Københavns Universitet i København): »Universitet med sjæl og stil. Planer for et fremtidigt humanistisk fakultet ved Københavns Universitet«, 1995. Nærværende artikel er en omarbejdet version af papers skrevet til konferencen »Universitetet och staden«, Centrum för Byggnadskultur i samarbete med Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet, 9.5. 1996; konferencen Urban Universities and the Cities, Amsterdam Centre for the Metropolitan Environment. Universiteit van Amsterdam, 1996; samt KUs kulturbyarrangement m. festforelæsninger over temaet »Universitetet og byen«, 24.4. 1996.
  54. Fogh & Følner: *Generalplan for miljøforbedringer på KUA*, n.d. (1995).

55. Leif Grane: »Universitetet i hovedstaden. Træk af historien om dets forhold til staden København« (22.4.1996); Mogens Koktvedgård: »Retskulturen: Juraen som fundament for bykulturen« (23.4.1996); Martin Zerlang: »Masseuniversitet og moderne kultur« (24.4.1996); Christian Wichmann Mathiessen: »Europas store byer: universitetets rolle og spin off« (25.4.1996).
56. Ifølge arkitekt Johan Fogh havde firmaet oprindeligt fået pålagt den opgave at give et bud på forbedringer af KUA inden for en én-cifret beløbsramme. Denne ramme udvidedes efter deres forslag til o. 150 millioner. I løbet af sommeren 1995 voksede beløbet, og mellem de to store høringer, arrangeret hhv af KUK den 27.9. og CUÆ den 23.10., steg beløbsrammen til o. 350 millioner kroner. Da rektoratet den 10.11. anmodede Teknisk Administration om at udarbejde en idéplan for et samlet nybyggeri til Det humanistiske Fakultet i den nordvestlige del af Amager var beløbsrammen vokset til 1,7 milliarder kroner. Interessant at se hvad en debat igangsat af to håndfulde lærere og studerende kan afstedkomme! Helga Fassbinder har i et upubliceret paper – *City Forums and Planning Strategies: The Example of the Berlin City Forum*, xerox copy, n.d. – skrevet om, hvordan mere selvorganiserede borgerinitiativer i stigende grad er blevet en faktor i byplanlægningen.